

Біологія

Формування підприємницької компетентності учнів у курсі шкільної біологічної освіти

Катерина Мазаєва, Ірина Мазуркевич, Зоя Філончук

Основним капіталом і головним ресурсом особистості в процесі розбудови сучасного інформаційного суспільства є знання. Сьогодні конкурентоздатним є компетентний спеціаліст. Можливо, тому головним стимулом для розвитку компетентнісного підходу в освіті стали вимоги підприємництва та бізнесу. Сучасні роботодавці здебільшого не мають претензій до рівня знань випускників вищих навчальних закладів, проте зауважують, що в молодих спеціалістів немає впевненості й досвіду в застосуванні знань.

За новим Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти компетентнісний підхід – це спрямованість навчально-виховного процесу на досягнення результатів, якими є ієрархічно підпорядковані ключова, загальнопредметна і предметна (галузева) компетентності.

Відповідно до цього документа підприємницька компетентність є однією з ключових. Вона передбачає реалізацію здатності учнів:

- співвідносити власні економічні інтереси й потреби з наявними ресурсами, інтересами і потребами інших людей та суспільства;
- організувати власну трудову та підприємницьку діяльність і роботу колективу, орієнтуватися в нормах і етиці трудових відносин;
- аналізувати й оцінювати власні професійні можливості, здібності та співвідносити їх з потребами ринку праці;
- складати, здійснювати й оцінювати плани підприємницької діяльності та особисті бізнес-проекти;
- презентувати й поширювати інформацію про результати власної економічної діяльності та діяльності колективу.

Проте переважна маса інформації про бізнес та підприємництво, яку сприймають молоді люди та яка формує їх установки, не має дієвого інтерактивного характеру. Для формування сталих навичок і більш ґрунтовної особистої мотивації надзвичайно важливими є активні форми засвоєння правил організації підприємницької діяльності та стратегій здійснення бізнес-проектів.

Слід зазначити, що формування підприємницької компетентності пов'язане не тільки з тим, як учням викладають економіку, а з усією системою навчання та виховання в школі. Формування підприємницьких умінь відбувається вже тоді, коли учні беруть участь в учнівському самоврядуванні та дослідницькій діяльності, виконують роль організаторів шкільних справ, обирають майбутню професію, планують створення власної справи тощо.

На уроках біології, з огляду на потребу формування ключових компетентностей, сьогодні актуалізується поняття «діяльнісний підхід». Зокрема у новому Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти читаємо: «Діяльнісний підхід спрямований на розвиток умінь і навичок учня, застосування здобутих знань у практичних ситуаціях, пошук шляхів інтеграції до соціокультурного та природного середовища».

Зміни у викладанні біології, у формуванні ключових і предметних компетентностей стануть можливими, якщо збагнути, що традиційною метою шкільної біологічної освіти було головним чином оволодіння системою знань, основами наук. Пам'ять учнів переважувалась чисельними фактами, поняттями, законами, іменами, датами. Але знання не завжди віддзеркалюються в діях, а для життєвого успіху необхідні не самі знання, а вміння їх застосувати відповідно до конкретної життєвої ситуації. Отож необхідність змістити акценти у вивченні біології з засвоєння фактів на оволодіння способами взаємодії зі світом призводить до осмислення необхідності змінити характер навчального процесу та способів діяльності учнів під час уроку.

Учитель біології має зосередитись не стільки на формуванні знань, скільки на діяльнісній складовій – виробленні умінь і навичок. Задля цього потрібно застосовувати ті методи і форми діяльності на уроках, які дають змогу переорієнтувати навчальний процес із відтворення набутих знань і розв'язування завдань репродуктивного рівня на формування й висловлювання школярами власної думки щодо прочитаного, їх здатності виявляти ставлення до певних подій, фактів, про-

цесів, уміння оцінити наукове відкриття, порівнювати, робити узагальнення і висновки, уміння застосувати набуті теоретичні знання при виконанні лабораторних і практичних робіт, у відповідних життєвих ситуаціях сьогодення і майбутнього дорослого життя.

Формування умінь і навичок, притаманних підприємливій людині, можна здійснювати через зміст навчального матеріалу, що вивчається на уроках біології, а також (і насамперед) через застосування інтерактивних методів навчальної діяльності. Наприклад, під час вивчення ролі генетичної інженерії у сучасних біотехнологіях і медицині (тема «Біологія як основа біотехнології та медицини») необхідно не тільки ознайомити учнів із широкими можливостями напрямків біотехнології порівняно з іншими видами промисловості, а й визначити роль генної інженерії в біотехнології та медицині.

Важливо навчити учнів порівнювати використання цих технологій для розв'язання глобальних проблем людського суспільства (утилізація відходів, виробництво продуктів харчування, ліків тощо) й аналізувати наслідки впливу генної інженерії на здоров'я людини, рівновагу природних систем. Ці завдання учитель може вирішити через організацію роботи учнів у групах, застосування вправи «обери позицію», складання логічних ланцюжків із застосуванням біотехнологічних процесів виготовлення продукції, використання методу драми (навчальних рольових ігор), розв'язування задач екологічного та біохімічного змісту тощо. Задля впевненого засвоєння складних термінів і процесів учитель може запропонувати розв'язати кросворди і ребуси, скласти і заповнити таблиці, виконати вправу «злови помилку».

Під час вивчення теми «Надорганізмові біологічні системи» для виявлення рівня антропогенного впливу в екосистемах доцільно добирати навчальний матеріал, пристосований до місцевих умов, що сприятиме формуванню особистого відповідального ставлення до ухвалення рішень, які визначатимуть стан екосистем своєї місцевості. На таких уроках ефективними будуть такі інтерактивні методи, як робота в малих групах – для аналізу антропогенного впливу на екосистеми і формування навичок критерійного оцінювання; «мозковий штурм» і складання проектів – для пошуку шляхів вирішення екологічних проблем; імітаційне моделювання – для розвитку уміння прогнозувати результат і можливі наслідки різних варіантів розв'язку проблем.

Необхідно враховувати, що саме застосування

інтерактивних методів і форм роботи на уроках дає можливість розвивати в учнів ініціативність, лідерські якості, навички ефективного спілкування, уміння працювати в групах, нести відповідальність за власні рішення, а також виявляють здібності учнів, їхню професійну спрямованість. Вирішуючи завдання формування ключових компетентностей учнів сьогодні, вчитель біології сприятиме успішній адаптації учнівської молоді в соціумі, професійній самореалізації.

Отже, реалізація поставлених завдань проекту сприятиме формуванню підприємницької компетентності учнівської молоді, дасть змогу свідомо обирати власний шлях до професійного успіху, навчить аналізувати та ухвалювати ефективні рішення не тільки в економічній сфері, а й у різних життєвих ситуаціях, адже підприємницька діяльність є багатовекторною.

Координатори висловлюють щире подяку вчителям Херсонщини та Київщини, які активно працювали над розробленням конспектів уроків із підприємницьким тлом та апробували їх у своїх навчальних закладах.

У Херсонській області це: Наталія Галицька та Галина Моїсеєнко (Херсонська спеціалізована школа І–ІІІ ст. № 24 з поглибленим вивченням фізики, математики й англійської мови Херсонської міської ради), Наталія Зубко та Галина Шапіро (Херсонська спеціалізована школа І–ІІІ ст. № 27 з поглибленим вивченням інформатики та іноземних мов Херсонської міської ради), Анжела Куденко (Цюрупинська спеціалізована школа І–ІІІ ст. № 2 Цюрупинської районної ради), Зінаїда Куриленко (Методичний кабінет при управлінні освіти Херсонської міської ради), Тетяна Луценко та Анатолій Луценко (Чорнобаївський НВК Білозерської районної ради), Тетяна Мороз (Херсонська спеціалізована школа І–ІІІ ст. № 31 з поглибленим вивченням історії, права та іноземних мов Херсонської міської ради), Наталія Рудченко (Херсонська загальноосвітня школа І–ІІІ ст. № 48 Херсонської міської ради), Тамара Сервула (Бериславська загальноосвітня школа І–ІІ ст. № 3 Бериславської районної ради), Інна Харитонова (Херсонський фізико-технічний ліцей при ХНТУ та ДНТУ).

У Київській області це: Галина Циганок (Старинська ЗОШ І–ІІІ ст. Бориспільського району), Степан Степанов та Ольга Степанова (Богуславська ЗОШ І–ІІІ ст. № 2), Олена Пильник (Білоцерківська СШ № 12), Тетяна Шеремет (Сквирський НВК).